

ODVZEM OPRAVILNE SPOSOBNOSTI LJUDEM S TEŽAVAMI V DUŠEVNEM ZDRAVJU

V nevladnih organizacijah se pogosto srečujemo z ljudmi, ki jim je zaradi duševnih motenj oziroma njihovih posledic odvzeta poslovna sposobnost. Večina jih je običajno »slabe volje« ali, kot rečemo, »zamorjenih«. Razlog je pri večini njih ukrep, ki je povzročil njihovo socialno odmiranje.

Zato je socialna zbornica Slovenije v letu 2001 organizirala delovno skupino za področje duševnega zdravja, ki naj bi pregledala stanje na področju »odvzema poslovne sposobnosti pri ljudeh s težavami v duševnem zdravju« in oblikovala strokovne postopke pri teh procesih. Po podatkih, ki smo jih zbrali po centrih za socialno delo, gre za približno 800 odraslih prebivalcev. Z vidika števila prebivalcev to ni veliko, toda z vidika prizadetega je problem pomemben. Odrasla oseba izgubi vse pravice in odgovornosti, ki jih pridobimo s polnoletnostjo in so nam zajamčene z ustavo.

Človek, ki mu je poslovna sposobnost odvzeta, ne more voliti, ne more razpolagati s svojim premoženjem niti z denarjem, ki ga dobiva bodisi iz pokojnine ali plače (razen če gre za delno odvzem), ne more se poročiti, ne more skleniti delovnega razmerja ali kakršne koli delovne ali druge pogodbe. O vsem namesto njega odloča skrbnik.

Center za socialno delo je vedno udeležen v postopku. Lahko je predlagatelj postopka, v vsakem primeru pa je vabljen k sodelovanju kot stranka v postopku, dolžan je imenovati skrbnika in pozneje spremljati njegovo delo. Večina strokovnih delavcev centrov za socialno delo se v teh postopkih sprašuje, kje dobiti ustreznega skrbnika, kako spremljati njegovo delo in zagotoviti prizadeti osebi korekten in odgovoren odnos do nje same in njenega premoženja ter kdaj naj skrbništvo prevzame center za socialno delo. Predmet mojega prispevka pa je sam akt odvzema poslovne sposobnosti, ko gre za ljudi s težavami v duševnem zdravju.

Pri tem ne moremo mimo značilnosti duševnih motenj, da prehajajo iz akutne faze v remisijo, da

so z novjšimi zdravili remisije čedalje daljše in da lahko motnja tudi povsem izzveni. Ukrep pa ostane. Teoretično sicer sodišče na podlagi vloge in pozitivnega mnenja sodnega izvedenca lahko poslovno sposobnost vrne. V praksi pa se to redko dogaja. Človek, ki mu je bila poslovna sposobnost odvzeta, izgubi s tem ukrepom še tisto malo samozaupanja, ki mu je ostalo po hospitalizacijah v psihiatričnih bolnišnicah, in ga je strah začeti postopek na sodišču. Če pa se že odloči, si premisli, ko mu sodišče pošlje račun za sodnega izvedenca, ki znaša prek 100.000 tolarjev. Večina ljudi, ki ima težave z duševnim zdravjem, nima oziroma ne more pogrešati toliko denarja.

V okviru programa zagovornišтва smo srečali dve osebi, ki sta si želela pridobiti nazaj odvzeto poslovno sposobnost. Obe sta bili prepričani, da njun skrbnik skrbi predvsem za svoje koristi in manj za njune. V obeh primerih je šlo za človeka, ki smo ju v društvu poznali dalj časa, in v obeh primerih sta bili tudi socialni delavki, ki sta na njunih matičnih centrih za socialno delo skrbeli za področje skrbništva, prepričani, da je postopek za vrnitev poslovne sposobnosti ustrezen. Obe osebi sta prejemale pokojnino z varstvenim dodatkom, takrat okoli 50.000 tolarjev. Pred vložitvijo vloge smo zaprosili urad varuha človekovih pravic za nasvet, kaj storiti, da prizadetima oseba ne bi bilo treba plačati stroškov sodnega izvedenca. Svetovali so, da zaprosita za sodnega izvedenca po uradni dolžnosti, in osebi sta to sprejeli. Zato se je postopek pri obeh še dodatno zavlekel; trajalo je kar več mesecev, da sta dobili odgovor, da tak način zagotavljanja izvedenca ni mogoč in da ga morata plačati sami. Med čakanjem se je stanje pri eni tako poslabšalo, da je šla spet v bolnišnico, zato je bilo zelo verjetno, da bi pregled sodnega izvedenca le potrdil obstoječi ukrep. Ta oseba se je naveličala napetosti in čakanj in se odločila, da sprejme obstoječe stanje. Enako se je odločila tudi druga. Obe občasno srečam; videti sta nezadovoljni in v splošnem delujeta nesrečno.

Ukrep odvzema poslovne sposobnosti naj bi varoval posameznika pred njim samim. Pa je to vedno res? V društvu srečujem ljudi, ki jim je bil ta ukrep izrečen. Opisala bom le dva med njimi.

Jože je star nekaj čez 50 let, živi z mamo, ki je stara okoli 80 let. Mama je skrbna. Še vedno vitalna skrbi za hišo, vrt, delno tudi njive. Seveda ji ob tem zmanjka časa, da bi redno kuhala za Jožeta, ki zelo veliko poje in je skoraj vedno lačen. Sina ne pusti k štedilniku, ker bo zažgal kuhinjo, ne k pomivanju posode, ker jo bo razbil, ne na njivo, ker bo namesto plevela izpulil peteršilj ... Kadar je Jože doma, se potepa po vasi, najraje pa se, če le more, skriva v posteljo. Televizijo gledajo omejeno, da ne bi zapravljali elektrike ... Pri njih ni sladkarij, kruha ali namazov, ker je mati varčna in ne dovoli, da bi se denar zapravljal po nepotrebem. Enako velja za njeno in sinovo pokojnino. Sinovo pokojnino varčno nalaga na hranilno knjižico, ki jo ponosno prihaja kazati na center za socialno delo. Sinu da dnevno za škatlo cigaret, tako je že vsa leta, odkar je prišel iz bolnišnice. Kadar so v društvu organizirani izleti, jo mora kolegica posebej prositi, da mu da najnujnejši denar; prinese ga z listkom, ki ga mora kolegica podpisati. Pričakuje, da mu bo denar vzela in ona razpolagala z njim. Seveda tega ne naredi. To je edini čas, ko ima naš član nekaj denarja pri sebi. Takrat veselo plača svojim kolegom kakšno kavo.

Jože ima eno spodobno obleko in srajco, sicer pa le ponošena oblačila, ki bi jih bilo treba že davno zamenjati, pa mati ne dovoli. V njih vsak dan pride v dnevni center. Čeprav nikoli nič ne reče, je vedno slabe volje, kadar drugi kupijo nova oblačila. Le potruji se, da vsi slišimo, koliko denarja ima prihranjenega. Tudi pokadi več kot škatlico cigaret dnevno. Zato jih izmika drugim, vsakomur, ki jih pozabi pospraviti. Skriva, čeprav mu ne bi bilo treba skrivati, poje vso hrano, ki je v društvu. Zaradi tega je med kolegi nepriljubljen. Ko na različne načine izsiljuje pozornost, še slabša medsebojne odnose. Za delo nima veselja, češ, saj sem upokojen in imam svojo pokojnino. V resnici pa gre za pasivnost, ki si jo je pridobil med bivanjem v bolnišnici in pozneje doma, kjer je najbolje, da nič ne dela, če hoče imeti vsaj nekaj miru. Do denarja nima odnosa. Pozna samo cene za cigarete in kavo, druge ga ne zanimajo. Sam si že dolgo ni smel ničesar kupiti.

Ta človek zbral nad 20 let delovne dobe, včasih je imel svojo družino, zdaj pa po štirih letih bolj ali manj strnjene bivanja v psihiatrični bolnišnici

že pet let živi pod skrbništvom svoje mame in ni zadovoljen. Rad bi šel v stanovanjsko skupino, čeprav ima mati hišo in v njej živita sama. Toda ko pomisli, koliko bi ga to stalo, si premisli. Ima svoj denar in vsota se mu mesečno zvišuje. Postopoma je to zanj postala najvišja vrednota v njegovem življenju. Za spremembo statusa so možnosti iz leta v leto manjše. Nikoli nisem spraševala o vzroku odvzema poslovne sposobnosti. Je bilo to takrat potrebno? Ne vem. Vem pa, da mu sedaj ne koristi. Mati res varuje njegov denar in zagotovo ne v svojo korist. Toda tudi v njegovo ne!

Drugi primer, gospod Peter. Sedaj je star tudi nekaj čez 50 let. Ima poklicno izobrazbo. Rad in dobro slika, igra nekaj instrumentov in si s tem večkrat zasluži kaj denarja, ki ga v zadnjem času najpogosteje zapije. Starši so mu umrli in zapustili zemljo in polovico hiše. Drugo polovico uživa brat z družino. Ta je tudi njegov skrbnik. Razpolaga z njegovo pokojnino, ki znaša okoli 60.000 tolarjev. Hiše in zemlje nista nikoli razdelila, tako da gospod Peter niti ne ve, kaj je njegovo. Brat obdeluje vso kmetijsko površino, ker je naš član ne zna, svojo družino je naselil po celi hiši, tako da je našemu članu ostala le soba, saj več ne potrebuje. Zato pa mu perejo, kuhajo, skratka, skrbijo za njegove osnovne življenjske potrebe. Po mnenju centra za socialno delo skrbništvo poteka ustrezno. Toda gospod Peter bi rad živel sam v svoji garsonjeri. Premoženje, ki ga je podedoval po starših, bi mu to omogočalo. Vendar brat o tem noče ničesar slišati, kar je z vidika njegove družine razumljivo. Za gospoda Petra pa bi pomenilo življenje v lastni stanovanjski enoti možnost za zadovoljno življenje, ki bi ga živel po svoji volji. Realno pa postaja z minevanjem časa ta možnost tudi za gospoda Petra čedalje manj sprejemljiva. Pogosti prepiri z bratom in člani njegove družine so zelo načeli njegovo že prej nestabilno duševno zdravje. Po prepirih se vedno pogosteje zateče k alkoholu. Hospitalizacije so vedno pogostejše. Malo verjetno je, da bi gospod Peter čez čas, tudi če bi realiziral nakup stanovanjske enote, še zmožgel samostojno življenje.

Gospod Peter je dobil skrbnika predvsem za zaščito svojega premoženja. To je zaščiteno v korist bratove družine, saj gospod Peter nima ne žene in ne otrok. Ima pa prav po zaslugi svojega skrbnika življenje, za kakršnega se sam ne bi nikoli odločil.

Dogajanje, ki ga prikazujem, je resnično. Žal nam podatki o razlogih za odvzem poslovne spo-

sobnosti niso dostopni. Po pogovorih z ljudmi pa lahko sklepamo, da gre predvsem za zaščito premoženja. Toda v čigavo korist?

Marinka Kapelj

UREJANJE ALKOHOLIZMA V OKRBU CENTRA ZA SOCIALNO DELO

UVOD

Tisti, ki smo zaposleni na centrih za socialno delo, se težko izognemo stikom z alkoholiki oziroma s posledicami, ki jih alkoholizem prinaša razvojem, njihovi bližnjim, sodelavcem in prijateljem. Če upoštevamo vsaj tri pripadajoče generacije vsakega človeka, nam to omogoči dokaj dober vpogled v klan rase njegovih klanov. S tega vidika lahko ocenimo, da je med upornimi storitvi socialnih služb da sedemdeset odstotkov ljudi, ki so jih deležali razne ne funkcionalnih alkoholizem družin.

Ali v našem pomenu za vsi država pravi sodenja, so strokovnjaki ocenjuje, da je v alkoholizem oziroma težnja po 24 ur dnevno. Ob razvoju izstopajočih tipov v posredni in tretje stopinjski član. Si upravičeno pričakuje zastrašeno število 100.000 ogorčenih zaradi alkoholizma.

Za zdravljenje oziroma urejanje se vanina do desetina teh ljudi oziroma njihovih volcov, a tudi med njimi vsi ne najdejo pol vsotitanečno in urejano življenje. Da vsaj pride že ob prvih informativno-spoštevajalnih srečanjih, v začetnih fazah zdravljenja ali urejanja, veliko pa jih klone tudi po že končanem zdravljenju. Ob tako velikem problemu je pomembno, da imajo vsi te rodani ljudje vsilski možnosti poiskati pot iz alkoholizma. Naloga družbe in stroke je, da ponudi čim več možnosti za reševanje, ki bi ustrezale čim večjemu številu ljudi. Ena od takih se je v zadnjih dveh desetletjih razvila tudi pri centru za socialno delo Koper in je trenutno v fazi prehoda v društvo za zdrav življenje in dober medčloveški odnos »Viherniki«.

ZA DELO Z ALKOHOLIKI IN NJHOVIMI DRUŽINAMI JE NUJNA DODATNA IZOBRAZBA

Delo z alkoholiki ali drugimi zasvojenimi sodi med »manj iskane« dela, tako v psihistriji kot tudi v stroki socialnega dela. Velikokrat doživimo občutek, da si ga ljudje podajajo iz rok v roke kot vroč krompir. Stara medicina ga svetujemo tisti, ki se na novo zasvojujejo, ali na ostaja tisti, ki ni mogoče druge ležati. Tudi sem sem se na začetku poklicne poti znašel za tem področju svoj služajno in predsem v ekonomski nuji, saj je bilo treba vsaj preživeti delno karkoli. Pri problemu, s katerim sem se soočil, je bilo preslabo znanje za njeno delo s tako kompleksno problematiko, kot jo prinaša alkoholizem. Do znanja je bilo mogoče priti s širšim ustreznim literaturo, ob mentorstvom delu v izklopalni terapiji v klubih, s praktičnim uspešnim izmen, formalnimi obiskami izobraževanja in samostojnim praktičnim delom. Iskalo je, ki sem si jih pridobil na Školi št. v KZA Vodovodni stolp in Šola iz Kranja, v KZA Piran in Koper in v FB Idrija, so bile izredne, a poučne. Bolj so me zanimalo iste negativne, z recidivi. V tak oblikah dela sem težje videl pozitivne učinke.

V letu 1985 sem na centru za socialno delo Koper prevzel to področje dela in po intenzivnem usposabljanju v dveh terapevtskih skupinah in klubih terapevtske skupnosti lanova Rujlja in v petemesečnem delu v tretji didaktični skupini pri društvu terapevtov za alkoholizem v l. 9. 1987 začel razvijati program urejanja alkoholizemskih družin, ob delu, v domačem okolju in brez hospitalizacije. Za tako obliko dela sem se odločil tudi zaradi stiske marsikateriga človeka, ki se je želel zdraviti, a mu je bil odhod v psihiatrično bolnico napretnagljiva vira. Če ima človek na voljo le eno možnost, pa se ta je neustretna, je relief problema zelo odlašena ali skoraj nemogoča.

V terapevtsko delo, ki ga vodiva skupaj z Brankom Kadlic, sta vsota veliko novih spoznanj,